Ειδική Θεματική Δραστηριότητα

Β' Τάξη

Τομέας Οικονομικών & Διοικητικών Υπηρεσιών

Θ Ε Μ Α:

"ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΧΩΡΙΣ ΚΑΜΙΝΑΔΕΣ"

ΑΝΑΚΑΛΥΠΤΟΝΤΑΣ ΤΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ

Την εργασία εκπόνησαν οι μαθητές:

Νάσσερ Αλ Μαράκμπι
Αλέξανδρος Βασιλειάδης
Αντρέας Γιούγκας
Γρηγόρης Κίκης
Ευαγγελία Κόφφα
Μαρία Λαγκούση
Θάνος Λιάππας
Μελίνα Ιωαννοπούλου
Στεφανία Νάστο
Γιάννης Νομικός
Αντώνης Σακελλαρίου
Μέγκι Ταφαρούτσι

Υπεύθυνοι Εκπαιδευτικοί:
Σοφία Καταραχιά
Θεοφάνης Αναγνώστου

Σχ.έτος 2012-13

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Ε ν ό τ η τ α	σελίδα
Εισαγωγή	3
Οι υπό διερεύνηση ενότητες	4
Ο Τουρισμός	6
Διακρίσεις του τουρισμού	7
Κατηγορίες Τουρισμού	8
Εισαγωγή και Ιστορική Εξέλιξη στον Τουρισμό	9
Η Αρχαιότητα	10
Ρωμαϊκή εποχή	10
Ο Μεσαίωνας	11
Η Αναγέννηση	12
Ο 19ος Αιώνας και ο Thomas Cook	13
Ο 20ος αιώνας	15
Σύγχρονες αιτίες ανάπτυξης του τουρισμού	16
Οι θετικές συνέπειες του τουρισμού	17
Οι αρνητικές συνέπειες του τουρισμού	18
Αειφόρος ανάπτυξη	18
Οικονομική μεγέθυνση και αειφόρος ανάπτυξη	19
Βελτίωση της συνοχής των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης	20
Διαχείριση αποβλήτων	20
Το Τουριστικό Πρόβλημα και η αντιμετώπισή του.	22
Οι επιρροές του τουρισμού στην εργασία	24
Μορφές Τουρισμού	25
Συμπεράσματα	26
Πηγές	28

Εισαγωγή

Στα πλαίσια του μαθήματος της ειδικής θεματικής δραστηριότητας οι μαθητές της Β' τάξης του τομέα Οικονομικών & Διοικητικών Υπηρεσιών ενημερωθήκαμε από τους καθηγητές του τομέα για το νέο μάθημα, όπως αυτό προβλέπεται από το ωρολόγιο πρόγραμμα, και μετά από ανάλυση των θεματικών ενοτήτων που προτάθηκαν να διερευνηθούν, αποφασίσαμε για το θέμα με το οποίο θα επιθυμούσαμε να ασχοληθούμε.

Ξεκινώντας από την υπόθεση ότι ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους βασικούς πυλώνες της Ελληνικής οικονομίας, αποφασίσαμε να διερευνήσουμε τις πραγματικές δυνατότητες που μπορεί αυτός να προσφέρει. Αναζητήσαμε τις πιθανές θετικές και αρνητικές συνέπειές του και επιχειρήσαμε να διαπιστώσουμε, αν είναι εφικτό να αξιοποιηθούν οι θετικές συνέπειες, ενώ παράλληλα να απομονωθούν ή έστω περιοριστούν οι αντίστοιχες αρνητικές. Επιπλέον επιδιώξαμε να καταγράψουμε τις ενδεδειγμένες πολιτικές για την αειφόρο ανάπτυξη του τουρισμού.

Αφού με τη βοήθεια των καθηγητών μας τέθηκαν τα παραπάνω ερευνητικά ερωτήματα, ξεκίνησε η διαδικασία για τη δημιουργία των ομάδων που θα διερευνούσαν το θέμα. Εκτυπώσαμε τρεις τυχαίες φωτογραφίες από το διαδίκτυο τις οποίες οι καθηγητές μας τις έκοψαν σε τέσσερα ίσια κομμάτια. Οι μετέχοντες κληθήκαμε να πάρουμε ένα από τα κομμάτια χωρίς να το διαλέξουμε, αφού δεν μπορούσαμε να ξέρουμε το περιεχόμενο του κάθε κομματιού. Στη συνέχεια σχηματίσαμε ομάδα με τους συμμαθητές μας που είχαν τα υπόλοιπα κομμάτια της φωτογραφίας. Ορίσαμε τους ρόλους που θα διαδραματίζει ο καθένας και η καθεμία στη ομάδα και συμφωνήσαμε στο να αποκτήσουμε από ένα φάκελο και έναν για κά-

θε ομάδα για να καταγράφουμε τα όσα θα λάμβαναν χώρα κατά τη διερεύνηση του θέματος.

Το επόμενο βήμα ήταν η σύναψη συμβολαίου συνεργασίας της ομάδας. Θέσαμε τους βασικούς όρους συνεργασίας των μελών, έγινε συζήτηση και αποδοχή των όρων και μετά την οριστικοποίηση το συμβόλαιο υπογράφηκε από τους συμμετέχοντες μαθητές και καθηγητές.

Στην επόμενη συνάντηση των ομάδων συζητήθηκαν διεξοδικά οι ενότητες που θα πρέπει να διερευνηθούν προκειμένου να διαπιστώσουμε αν τα διερευνητικά ερωτήματα που θέσαμε στην αρχή ισχύουν και σε ποιο βαθμό. Στο σημείο αυτό αντιμετωπίσαμε σημαντική δυσκολία και χρειάστηκε σε πολλές περιπτώσεις η παρέμβαση των καθηγητών μας προκειμένου να καταλήξουμε στις επί μέρους ενότητες. Συμφωνήσαμε να γίνονται τακτικά ολομέλειες για να αποφεύγονται επικαλύψεις θεμάτων αλλά και για να μεταφέρεται η αποκτηθείσα γνώση σε όλη την ομάδα.

Οι υπό διερεύνηση ενότητες

Οι ενότητες που τελικώς αποφασίσαμε να ερευνηθούν ανατέθηκαν στις τρεις ομάδες ως εξής:

Α΄ ομάδα

- Εισαγωγή - Ιστορική Εξέλιξη.
- Σύγχρονες Αιτίες εξάπλωσης του τουριστικού φαινομένου.
- Το Τουριστικό Πρόβλημα.
- Αντιμετώπιση του προβλήματος.
- Μέτρα ενίσχυσης του τουρισμού.

Β΄ Ομάδα

- Τουρισμός και Οικονομική Ανάπτυξη.

- η συνεισφορά των μεταφορών.
- Ο τουρισμός και οι παράπλευρες δραστηριότητες (ο τουρισμός δεν αποτυπώνεται σε ένα μεμονωμένο κλάδο, καθώς συνδέεται με ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων).
- Θέσεις εργασίας – καταπολέμηση της ανεργίας.
- Συνέπειες του Τουρισμού (θετικές – αρνητικές)
- Πολιτικές αειφόρου ανάπτυξη.

Γ' Ομάδα

- Διακρίσεις του τουρισμού (εγχώριος, εισερχόμενος, εξερχόμενος, μαζικός, ατομικός, ηλεκτρονικός τουρισμός).
- Οι εξελίξεις της τελευταίας πενταετίας.
- Οι μορφές του Τουρισμού.
- Εργαζόμενοι στον τουρισμό, καταγραφή των θέσεων απασχόλησης, των προσόντων και των ιδιαίτερων δεξιοτήτων που θα πρέπει να διαθέτουν οι εργαζόμενοι ανά ειδικότητα απασχόλησης.

Παρακάτω παρατίθενται τα στοιχεία που οι ομάδες έφεραν στην ολομέλεια ολοκληρώνοντας τη διερεύνηση των ενοτήτων που ανέλαβαν.

Ο Τουρισμός

Πολλές είναι οι προσπάθειες που έχουν γίνει για να δοθεί ένας επακριβής ορισμός του Τουρισμού. Από τα κύρια χαρακτηριστικά του, πέντε μπορούν να εξακριβωθούν εννοιολογικά και συγκεκριμένα τα εξής:

Ο τουρισμός είναι αποτέλεσμα μεμονωμένης ή ομαδικής μετακίνησης ανθρώπων σε διάφορους τουριστικούς προορισμούς και η διαμονή τους σε αυτούς επί τουλάχιστον ένα 24ωρο με σκοπό την ικανοποίηση των ψυχαγωγικών τους αναγκών.

Οι διάφορες μορφές του τουρισμού περιλαμβάνουν απαραίτητα δύο βασικά στοιχεία: Το ταξίδι στον τουριστικό προορισμό και τη διαμονή σε αυτόν, συμπεριλαμβανομένης της διατροφής.

Το ταξίδι και η διαμονή λαμβάνουν χώρα εκτός του τόπου της μόνιμης διαμονής των ανθρώπων που αποφασίζουν να μετακινηθούν για τουριστικούς λόγους.

Η μετακίνηση ανθρώπων σε διάφορους τουριστικούς προορισμούς είναι προσωρινού και βραχυχρόνιου χαρακτήρα, που σημαίνει ότι πρόθεσή τους είναι να επιστρέψουν στον τόπο της μόνιμης κατοικίας τους μέσα σε λίγες, μέρες βδομάδες ή μήνες.

Οι άνθρωποι επισκέπτονται τουριστικούς προορισμούς για τουριστικούς λόγους, δηλαδή για λόγους άλλους από εκείνους της μόνιμης διαμονής τους ή της επαγγελματικής απασχόλησής τους.

Διακρίσεις του τουρισμού

Εγχώριος τουρισμός (domestic tourism): Ο τουρισμός των κατοίκων μίας χώρας όταν ταξιδεύουν μόνο εντός αυτής (πχ. ένας Αθηναίος πηγαίνει στην Τρίπολη).

Ο εγχώριος τουρισμός περιλαμβάνει τους ανθρώπους που επισκέπτονται προορισμούς εντός των συνόρων της χώρας τους. Είναι αναγνωρισμένη ως μία από τις τρεις μεγάλες κατηγορίες του τουρισμού, οι άλλοι δύο είναι ο εισερχόμενος τουρισμός (διεθνείς επισκέπτες που ταξιδεύουν σε άλλη χώρα από τη δική τους) και τον εξερχόμενο τουρισμό (τους κατοίκους της χώρας που ταξιδεύουν σε άλλες χώρες). Ο εγχώριος τουρισμός αποτελεί τη ζωογόνο δύναμη της τουριστικής βιομηχανίας. Για παράδειγμα, στις Ηνωμένες Πολιτείες, αντιπροσωπεύει το 99 τοις εκατό, στην Αυστραλία 94 τοις εκατό και στη Βρετανία 80 τοις εκατό του όγκου του τουρισμού. Ωστόσο, αντιπροσωπεύει συνήθως για ένα αναλογικά μικρότερο ποσοστό των εσόδων που προέρχονται τουρισμού.

Εξερχόμενος τουρισμός (outbound tourism):
Αφορά στους μόνιμους κατοίκους μίας χώρας οι οποίοι ταξιδεύουν σε μία άλλη χώρα (πχ. ένας Έλληνας που ταξιδεύει στη Γαλλία)

Εισερχόμενος τουρισμός σημαίνει ταξιδιώτες που φθάνουν σε διαφορετικές χώρες από τη δική τους.
Ο εισερχόμενος τουρισμός είναι μια πολύτιμη πηγή εισοδήματος για τη χώρα και την τοπική οικονομία, γιατί δεν είναι μόνο τα ξενοδοχεία που απολαμβάνουν το όφελος από την αγοραστική δύναμη των τουριστών. Τα

έσοδα από τον τουρισμό απλώνονται προς όφελος όλων των κατοίκων της περιοχής.

Κατηγορίες Τουρισμού

Μαζικός

Ο μαζικός τουρισμός χαρακτηρίζεται από την ομαδική συμμετοχή των τουριστών στις διάφορες φάσεις της τουριστικής δραστηριότητας. Ο χαρακτήρας του μαζικού τουρισμού οφείλεται στον τρόπο οργάνωσης του ταξιδιού καθώς και στον επιλεγμένο τόπο διακοπών. Μαζικός Τουρισμός και χώρο-χρονικές συγκεντρώσεις ερμηνεύουν βασικά το σύγχρονο τουριστικό φαινόμενο. Σε μια εποχή που οι επιστήμονες «κρούουν» το καμπανάκι του κινδύνου για τις αρνητικές επιπτώσεις της μόλυνσης του πλανήτη, ο «μαζικός τουρισμός» θεωρείται ένας από τους κύριους ενόχους.

Ατομικός

Ο ατομικός τουρισμός αντιτίθεται στο μαζικό τουρισμό και χαρακτηρίζεται από την ανεξάρτητη ατομική οργάνωση και εκτέλεση του ταξιδιού εκ μέρους των τουριστών. Η ανάπτυξη αυτής της κατηγορίας τουρισμού συνδυάζεται σε μεγάλο βαθμό με ατομικά- ιδιωτικά μέσα μετακίνησης, όπως τα αυτοκίνητα, τα θαλαμηγά σκάφη κ.α., τόσο κατά την μετάβαση όσο και κατά την διάρκεια της παραμονής του τουρίστα στη χώρα ή τις χώρες υποδοχής και φιλοξενίας. Ο κύριος χαρακτήρας της κατηγορίας αυτής τουρισμού είναι περιηγητικός.

Σημαντικό ρόλο στον τουρισμό έχουν τα μέσα μεταφοράς. Η εμφάνιση και η χρήση του τροχού και των πρώτων τροχοφόρων από τους Σουμέριους στην Βόρεια Μεσοποταμία, η χρήση μονόξυλων κατασκευασμένων από καλάμια παπύρου στην Αίγυπτο την Πέμπτη χιλιετία π.χ. η χρησιμοποίηση του αλόγου ως υποζυγίου το 2300 π.χ. η εμφάνιση του σιδηρόδρομου το 1840 και η πραγματοποίηση της πρώτης πτήσης με αεροπλάνο από τους αδελφούς Ράιτ, το 1903.

Το διπλάνο "Flyer" των αδελφών Wright

Η σημερινή μορφή των μεταφορικών μέσων αλλά και η διεύρυνση της δραστηριότητας του ανθρώπου στον παγκόσμιο χώρο με κύριες συνιστώσες τα επιτεύγματα στον τομέα της τεχνολογίας, της πληροφορικής και των επικοινωνιών, έχουν δώσει σημαντική ώθηση στο τουριστικό φαινόμενο.

Η Αρχαιότητα

Το τουριστικό φαινόμενο κατά την αρχαιότητα συνδέθηκε με την επιθυμία των ανθρώπων να ανακαλύψουν καινούργια εδάφη, να ασκήσουν εμπορικές δραστηριότητες, καθώς και να παρακολουθήσουν κάποιες θρησκευτικές τελετές. Πολλές σύγχρονες μορφές τουρισμού όπως για παράδειγμα ο θρησκευτικός τουρισμός , συνεδριακός τουρισμός, έχουν τις ρίζες τους στην Αρχαιότητα. Από την αρχαία Ελλάδα, σε σχέση με την τουριστική τους επίδοση, ξεχωρίζουν οι Μινωίτες , Μυκηναίοι και οι Ίωνες.

Στην αρχαία Ελλάδα η φιλοξενία αποτελούσε μία από τις σημαντικότερες υποχρεώσεις των πολιτών. Όταν ένας ταξιδιώτης έφτανε στον προορισμό του, αισθανόταν ασφαλής και σίγουρος ότι θα έβρισκε στέγη και τροφή.
Σημαντικός επίσης ήταν και ο ρόλος που διαδραμάτισαν στην εξέλιξη του τουριστικού φαινομένου οι ιστοριογράφοι και περιηγητές του ελληνικού χώρου, όπως ο Ηρόδοτος και ο Παυσανίας.

Ρωμαϊκή εποχή

Στην Ρωμαϊκή εποχή τα ταξίδια γίνονται ασφαλέστερα, καθώς το ναυτικό των Ρωμαίων είχε καταπολεμήσει την πειρατεία, ενώ ο στρατός φρόντιζε ώστε οι δρόμοι να παραμένουν ανοικτοί για την διακίνηση εμπορευμάτων και ανθρώπων. Μεγάλη σημασία την εποχή εκείνη απέκτησαν οι αποστολικές περιοδείες. Οι Απόστολοι περιόδευαν τεράστιες αποστάσεις, με στόχο την διδασκαλία και την εξάπλωση της χριστιανικής θρησκείας.

Οι Ρωμαίοι διέθεταν πολλές ιαματικές πηγές και ανέπτυξαν την λουτροθεραπεία. Τα κέντρα λουτροθεραπείας της εποχής εκείνης αποτελούσαν ολόκληρα οικιστικά συγκροτήματα όπου οι ξένοι παράλληλα με τα λου-

τρά τους, μπορούσαν να ασχοληθούν και με τη μόρφωση τους, επισκεπτόμενοι βιβλιοθήκες και μουσεία.

Τα ξενοδοχειακά καταλύματα της εποχής αποτελούνταν από τα πανδοχεία, τους ξενώνες και τα χάνια.

- Τα πανδοχεία ήταν κτισμένα κυρίως έξω από τα αστικά κέντρα εκεί πρόσφεραν κατάλυμα και τροφή στους μετακινούμενους, επιπλέον προσέφεραν κάθε δυνατή υπηρεσία που αφορούσε στα υποζύγια η στα τροχοφόρα, όπως στάβλους, νερό και τροφή για τα ζώα.
- Οι ξενώνες ήταν καταλύματα που λειτουργούσαν κυρίως μέσα στα αστικά κέντρα. Αρκετοί από τους ξενώνες των αστικών κέντρων πρόσφεραν δωρεάν τροφή και ύπνο στους ταξιδιώτες.
- Τα χάνια αποτελούσαν πανδοχεία που βρίσκονταν πάνω σε οδικές αρτηρίες.

Τα εστιατόρια της εποχής ήταν τα καπηλεία η καπηλειά. Τα καπηλεία ήταν κακόφημα λόγω ων ληστειών που γίνονταν σε βάρος των πελατών και των κλοπών των εμπορευμάτων. Το ρωμαϊκό κράτος, προκειμένου να βελτιώσει την εικόνα των καπηλειών, παρενέβαινε συχνά με διάφορες αγορανομικές διατάξεις που αφορούσαν την ποιότητα του προσφερόμενου φαγητού και κρασιού, καθώς και την καθαριότητα.

Ο Μεσαίωνας

Κατά το Μεσαίωνα οι μετακινήσεις των ανθρώπων αυξάνονται. Το φαινόμενο αυτό σχετίζεται κυρίως με τις θρησκευτικές εκδηλώσεις και τους προσκυνητές, με τη δημιουργία μιας νέας τάξης εμπόρων με κέντρο την Κωνσταντινούπολη και με τις Σταυροφορίες.

- *Οι θρησκευτικές εκδηλώσεις και οι προσκυνητές*

Η περιοχή που έζησε ο Ιησούς απέκτησε μεγάλη σημασία. Οι Χριστιανοί ταξίδευαν σε ιερούς τόπους για προσκύνημα ήταν πολύ διαδεδομένη στη Δύση. Τον 11ο αιώνα το προσκύνημα των Αγίων Τόπων είχε πάρει μεγάλη έκταση. Όλο και περισσότεροι προσκυνητές κατευθύνονταν προς την Παλαιστίνη κατά ομάδες και με ένοπλους συνοδούς. Η εκκλησία παρακινούσε τους πιστούς να περιποιούνται και να φιλοξενούν τους ταξιδιώτες προσκυνητές. Σε απομονωμένες μάλιστα περιοχές ανέλαβε πρωτοβουλία για τη δημιουργία μικρών καταλυμάτων.

- *Οι Σταυροφορίες*

Οι Σταυροφορίες είχαν ως βασικό σκοπό την αποκατάσταση των ταξιδιωτικών δρόμων προς τους Αγίους Τόπους λόγω της κατάληψης της Παλαιστίνης από τους Άραβες Μουσουλμάνους. Οι σταυροφορίες έγιναν από τα τέλη του 11ου μέχρι τα τέλη του 13ου αιώνα με προτροπή της Λατινικής Εκκλησίας και προσκάλεσαν στους Ευρωπαίους ένα αίσθημα τουριστικής περιέργειας, για τη μέση Ανατολή. Επίσης, οι σταυροφόροι κατασκεύαζαν σε διάφορα σημεία καταλύματα προκειμένου να διανυκτερεύουν και να ξεκουράζονται. Ένα από αυτά κατασκευάστηκε και στη Ρόδο από το τάγμα των Ιπποτών του Αγίου Ιωάννη.

Η Αναγέννηση

Στην Αναγέννηση σημαντικό ρόλο για την εξέλιξη του τουριστικού φαινομένου έπαιξαν οι τέχνες, οι εφευρέσεις και οι ανακαλύψεις νέων χώρων. Η Εκκλησία αποτέλεσε τον κύριο χρηματοδότη των τεχνών και το κέντρο της ακαδημαϊκής δραστηριότητας. Πάρα το γεγονός ότι είχε χάσει αρκετή από την ισχύ της μετά τη Μεταρρύθμιση, εξακολουθούσε να υπο-

στηρίζει τις τέχνες, χρηματοδοτώντας διάσημους Ιταλούς καλλιτέχνες όπως τον Μικελάντζελο, τον Λεονάρντο Ντα Βίντσι και τον Ραφαήλ. Η κληρονομία τους, που εκπροσωπείται από τα διάσημα έργα τους, ενέπνευσε τους περιηγητές. Τα καλλιτεχνικά επιτεύγματα της εποχής εκείνης εξακολουθούν και στις μέρες μας να αποτελούν μέρος της Ευρωπαϊκής τουριστικής εμπειρίας.

Εφευρέσεις, όπως η πυξίδα και ο αστρολάβος βοήθησαν τους ανθρώπους να ταξιδεύουν σε άγνωστες θάλασσες. Ένας νέος τύπος πλοίου, η καραβέλα με χωρητικότητα πολύ μεγαλύτερη από τα προηγούμενα, μπορούσε με την σταθερότητα του να αντιμετωπίσει καλύτερα τους κινδύνους του ωκεανού. Μέσα σε έναν αιώνα (1450-1550), οι άνθρωποι έμαθαν πολύ περισσότερα για την παγκόσμια γεωγραφία, από όσα γνώριζαν μέχρι τότε.

Οι εφευρέσεις και οι ανακαλύψεις νέων χωρών αύξησαν την περιέργεια των ανθρώπων. Οι άνθρωποι ταξιδεύουν πλέον όχι για εμπορικούς μόνο λόγους, αλλά και για να ικανοποιήσουν την περιέργεια και την ανάγκη τους για μάθηση. Πολλά ταξιδιωτικά βιβλία και τουριστικοί οδηγοί της εποχής διευκόλυναν και παρακίνησαν τους ανθρώπους να ταξιδέψουν.

Ο 19ος Αιώνας και ο Thomas Cook

Οι χερσαίες μεταφορές ως τις πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα εξακολουθούσαν να πραγματοποιούνται με τους ίδιους περίπου τρόπους όπως στην αρχαιότητα.

Μια νέα πηγή ενέργειας, ο ατμός, πρόσφερε καινούργιες διαστάσεις στον τομέα των μεταφορών. Οι πρώτες περιορισμένες εφαρμογές ξεκίνησαν στην Αγγλία από το 1816 για μικρές αποστάσεις και το 1830 κατασκευά-

στηκε η μεγαλύτερη ως τότε σιδηροδρομική γραμμή που είχε μήκος 48 χιλιόμετρα και σύνδεε το Μάντσεστερ με το Λίβερπουλ. Η εμπορική επιτυχία της είχε ως αποτέλεσμα τη γενίκευση της κατασκευής σιδηροδρόμων στην Αγγλία αλλά και στην ηπειρώτικη Ευρώπη και στην Αμερική. Σταδιακά, τα επιβατικά βαγόνια εκσυγχρονίστηκαν και έγιναν πιο άνετα. Προστέθηκαν βαγόνια με κρεβάτια, με εστιατόρια και κουζίνες. Στην Ελλάδα, η πρώτη σιδηροδρομική γραμμή που σύνδεε την Αθήνα με τον Πειραιά εγκαινιάστηκε το 1869.

Στη ναυσιπλοΐα, δοκιμές για τη χρήση του ατμόπλοιου ξεκίνησαν στο τέλος του 18ου αιώνα. Οι εξελίξεις αυτές είχαν ως αποτέλεσμα τη σύνδεση του τουρισμού και των μέσων μεταφοράς, όπως τα επαγγελματικά ταξίδια με τη μεταφορά εμπορευμάτων.

Τα τουριστικά καταλύματα εκσυγχρονίστηκαν, ακολουθώντας γενικότερες εξελίξεις στις μεταφορές και στις επικοινωνίες. Πρόσφεραν πλέον πολυτελείς ανέσεις και δυνατότητες ψυχαγωγίας.

Thomas Cook

Μια από τις σημαντικότερες προσωπικότητες του 19ου αιώνα ήταν ο Thomas Cook. Ο Thomas Cook ήταν ο πρώτος επαγγελματίας τουριστικός παραγωγός και πράκτορας. Η συνεισφορά του υπήρξε σημαντική στην οργάνωση και ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού και του λεγόμενου τουριστικού πακέτου. Αρχικά, απευθύνθηκε στους υψηλούς εισοδηματίες της περιοχής του, γρήγορα όμως αντιλήφθηκε ότι οι μεσαίες εισοδηματικές τάξεις, θα μπορούσαν να του προσφέρουν περισσότερα κέρδη, για αυτό και μείωσε τις προσφερόμενες τιμές.

ΔΕΚΑΕΤΙΑ	ΕΛΛΑΔΑ (σε χιλ.)	ΜΕΤΑΒΟΛΗ (%) ΑΝΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑ
1950	33,3	-
1960	399,4	1.098,33
1970	1.609,2	302,87
1980	5.271,1	227,56
1990	8.873,0	68,33
2000	12.5000.0	40,88

Ο 20ος αιώνας

Ο 20ος αιώνας χαρακτηρίστηκε από σημαντικά γεγονότα, όπως είναι η πραγματοποίηση υπερατλαντικών επιβατικών ταξιδιών, η μαζική παραγωγή του αυτοκινήτου, η χρήση του αεροπλάνου, οι δύο παγκόσμιοι πόλεμοι, η θεσμική θωράκιση των κοινωνιών και η βελτίωση των τεχνολογιών στον τομέα των μεταφορών, των επικοινωνιών και της πληροφορικής. Τα γεγονότα αυτά είχαν σημαντικές επιπτώσεις στην εξέλιξη του τουρισμού.

Όταν τελείωσε ο Πρώτος παγκόσμιος Πόλεμος, η Αμερική και η Ευρώπη γνώρισαν μια μεγάλη οικονομική άνθηση. Τα υπερατλαντικά ταξίδια με πολυτελή πλοία επανήλθαν στο προσκήνιο, ενώ ο πλούτος, που είχε παραχθεί μέσα από τις τεχνολογικές εξελίξεις κατά τη διάρκεια του πολέμου, έδωσε ώθηση στα ταξίδια αναψυχής. Οι εξελίξεις στις μεταφορές με αυτοκίνητα οδήγησαν στην ανάπτυξη μιας αποτελεσματικότερης μεταφορικής υποδομής. Η κατασκήνωση –κάμπινγκ- έγινε δημοφιλής δραστηριότητα, ενώ άρχισαν να εμφανίζονται πολλές μικρές επιχειρήσεις φιλοξενίας κατά μήκος των δικτύων μεταφοράς. Ολοένα και περισσότεροι άνθρωποι αποκτούσαν περισσότερο χρήμα και ελεύθερο χρόνο, απαραίτητα στοιχεία για την πραγματοποίηση.

Στο θεσμικό επίπεδο ο τουρισμός ενισχύθηκε στη δεκαετία του 1930 με την καθιέρωση των διακοπών με αποδοχές. Οι πληρωμένες διακοπές ξεκίνησαν αρχικά στη Γαλλία και τη Μεγάλη Βρετανία, γρήγορα όμως επεκτάθηκαν και στον υπόλοιπο κόσμο. Το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου σηματοδότησε και την έναρξη μιας νέας εποχής όπου η παραγωγή, η παραγωγικότητα, η αγοραστική δύναμη και ο μέσος όρος ζωής των ανθρώπων αυξήθηκαν, ενώ ο χρόνος συνταξιοδότησης και η εβδομαδιαία διάρκεια του χρόνου εργασίας μειώθηκαν.

Σύγχρονες αιτίες ανάπτυξης του τουρισμού

Οι αιτίες που συμβάλουν στην ανάπτυξη του τουριστικού φαινομένου έχουν χαρακτήρα υποκειμενικό, όπως η ανάγκη του ανθρώπου για αλλαγή περιβάλλοντος, η επιθυμία του να γνωρίσει διαφορετικούς τρόπους ζωής, καινούργιους ανθρώπους, την ιστορία και τις συνήθειες άλλων λαών, ενώ οι αντικειμενικές αιτίες είναι η αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος, η καλυτέρευση των συγκοινωνιών, η καλυτέρευση των αποδοχών και το δικαίωμα ελευθέρου χρόνου των εργαζομένων, η απλοποίηση των τυπικών διαδικασιών για τους τουρίστες, διάφορες διευκολύνσεις στις πληρωμές, η αύξηση του πληθυσμού, η αύξηση του μέσου όρου ζωής και η αλλαγή νοοτροπίας.

Επίσης πρέπει να προσθέσουμε πως η Ελλάδα προσφέρει πλούσιο παραλιακό τουρισμό και είναι σημαντικό το ότι ακόμα και σήμερα υπάρχουν ζώνες που δεν τις έχει αγγίξει ο τουρισμός της μάζας, όπως η Δ. Πελοπόννησος η Νότια Κρήτη και τα νησιά κοντά στην Τουρκία.

Οι θετικές συνέπειες του τουρισμού

Η Ελλάδα είναι πασίγνωστη στον κόσμο για τις φυσικές ομορφιές της, τα αρχαιολογικά μνημεία, τον υπέροχο καιρό της και τους φιλόξενους ανθρώπους της. Όλα αυτά συντελούν στο να επισκέπτονται τη χώρα μας χιλιάδες κάθε χρόνο τουρίστες.

Ο τουρισμός γενικότερα έχει πολλές θετικές συνέπειες. Η πιο θετική αφορά την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Συγκεκριμένα, χτίζονται ξενοδοχειακές μονάδες στις οποίες βρίσκουν εργασία είτε άτομα που έχουν σπουδάσει είτε άτομα που δουλεύουν ευκαιριακά σ' αυτές. Ακόμη οι τουρίστες συμβάλλουν στην κίνηση των καταστημάτων της περιοχής βοηθώντας στην αύξηση των εισοδημάτων των ανθρώπων που τα λειτουργούν.

Επίσης επενδύονται πολλά χρήματα στη βελτίωση των συγκοινωνιών, την κατασκευή σύγχρονων αεροδρομίων, τη δημιουργία μετρό, την καλυτέρευση του οδικού δικτύου, την ακτοπλοϊκή σύνδεση με γνωστά ή λιγότερο δημοφιλή νησιά, τόσο γιατί μπορούν να τα επισκεφτούν τουρίστες όσο και λόγω των χρημάτων που αφήνουν.

Άλλες θετικές πλευρές του τουρισμού είναι η ανάπτυξη φιλικών σχέσεων μεταξύ των ντόπιων και των ξένων. Πολλές φιλίες έχουν αναπτυχθεί λόγω της περίφημης ελληνικής φιλοξενίας αλλά και της αγάπης των ξένων για τη χώρα μας. Μέσω του τουρισμού ερχόμαστε σ' επαφή με άλλους πολιτισμούς και, κατά κάποιο τρόπο, μορφωνόμαστε γνωρίζοντας παραδόσεις και ιστορία άλλων λαών. Τέλος εξαιτίας του τουρισμού προστατεύουμε το φυσικό μας πλούτο αλλά και αρχαιολογικούς και τουριστικούς τόπους τους οποίους αναδεικνύουμε με κατάλληλα έργα.

Οι αρνητικές συνέπειες του τουρισμού

Όπως υπάρχουν θετικά υπάρχουν και αρνητικά που είναι πολύ βασικό για την οικονομία μιας χώρας.

Στις τουριστικές περιοχές πολλές φορές χτίζονται ξενοδοχειακές μονάδες χωρίς τον απαραίτητο σεβασμό στο φυσικό περιβάλλον και το χαρακτήρα της περιοχής. Συχνά καταστρέφονται δάση, καταπατούνται παραλίες και γενικότερα αλλοιώνεται το περιβάλλον. Επιπλέον, συχνά λόγω της επαφής με τους τουρίστες πολλοί ντόπιοι υποτιμούν τα έθιμά τους, τις παραδόσεις τους ακόμη και της γλώσσα τους προσπαθώντας να μιμηθούν ξένα πρότυπα και τρόπο ζωής. Το πιο αρνητικό όμως απ' όλα είναι ότι οι κάτοικοι των τουριστικών περιοχών παρασύρονται από τα χρήματα που αφήνει ο τουρισμός και ασχολούνται αποκλειστικά με τουριστικά επαγγέλματα.

Έτσι, δημιουργικά και πολύ σημαντικά επαγγέλματα που θα μπορούσαν να συντελέσουν στην πολύπλευρη ανάπτυξη της περιοχής τους παραμελούνται.

Αειφόρος ανάπτυξη

Η αειφόρος ανάπτυξη ή βιώσιμη ανάπτυξη αναφέρεται στην οικονομική ανάπτυξη που σχεδιάζεται και υλοποιείται λαμβάνοντας υπόψη την προστασία του περιβάλλοντος και τη βιωσιμότητα. Γνώμονας της αειφορίας είναι η μέγιστη δυνατή απολαβή αγαθών από το περιβάλλον, χωρίς όμως να διακόπτεται η φυσική παραγωγή αυτών των προϊόντων σε ικανοποιητική ποσότητα και στο μέλλον. Η βιώσιμη ανάπτυξη προϋποθέτει ανάπτυξη των παραγωγικών δομών της οικονομίας παράλληλα με τη δημιουργία υποδομών για μία ευαίσθητη στάση απέναντι στο φυσικό περιβάλλον και στα οικολογικά προβλήματα (όπως ορίζουν παραδοσιακές ε-

πιστήμες σαν τη γεωγραφία). Η βιωσιμότητα υπονοεί ότι οι φυσικοί πόροι υφίστανται εκμετάλλευση με ρυθμό μικρότερο από αυτόν με τον οποίον ανανεώνονται, διαφορετικά λαμβάνει χώρα περιβαλλοντική υποβάθμιση. Θεωρητικά, το μακροπρόθεσμο αποτέλεσμα της περιβαλλοντικής υποβάθμισης είναι η ανικανότητα του γήινου οικοσυστήματος να υποστηρίξει την ανθρώπινη ζωή (οικολογική κρίση).

Οικονομική μεγέθυνση και αειφόρος ανάπτυξη:

Η αρχή αυτή παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στο ευρύ κοινό στη Συνδιάσκεψη του ΟΗΕ για τη Γη, που πραγματοποιήθηκε στο Ρίο ντε Τζανέιρο το 1992 και έθεσε το διπλό στόχο να αλλάξουν τα καταναλωτικά πρότυπα των βιομηχανικών χωρών που οδηγούν σε σπατάλη πόρων, και να καταπολεμηθεί η φτώχεια.

Αειφόρος διαχείριση των φυσικών και περιβαλλοντικών πόρων :

Στόχος σε αυτό το πεδίο είναι να αντιστραφεί η τάση απώλειας των περιβαλλοντικών πόρων πριν το 2015 καθώς και να αναπτυχθούν ενδιάμεσοι στόχοι στους τομείς των υδάτων, της ενέργειας και της βιοποικιλότητας. Οι συγκεκριμένες δράσεις που αναγγέλλονται είναι οι εξής:

- κατά την παγκόσμια διάσκεψη κορυφής του Γιοχάνεσμπουργκ, δρομολόγηση πρωτοβουλίας για την αειφόρο διαχείριση των υδάτινων πόρων·
- δρομολόγηση πρωτοβουλίας για τη συνεργασία στους τομείς της ενέργειας και της ανάπτυξης
- προώθηση της εφαρμογής των διεθνών περιβαλλοντικών συμφωνιών·
- μερική ανασύσταση του παγκόσμιου ταμείου για την προστασία του περιβάλλοντος·

- κατάρτιση προγράμματος δράσης για την αντιμετώπιση της παράνομης εκμετάλλευσης των δασών·
- επένδυση σε αειφόρα μέσα δράσης·
- προώθηση της αειφόρου εκμετάλλευσης των αλιευτικών πόρων·
- ενασχόληση με την πρόληψη των φυσικών καταστροφών·
- επέκταση του συστήματος παγκόσμιας επιτήρησης του περιβάλλοντος και της ασφάλειας στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Βελτίωση της συνοχής των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Στόχος είναι η ενσωμάτωση της αειφόρου ανάπτυξης σε όλες τις πολιτικές της Ένωσης. Οι δράσεις που πρέπει να εφαρμοστούν είναι οι εξής:

- θέσπιση συστήματος ανάλυσης της οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής επίπτωσης όλων των μεγάλων πολιτικών προτάσεων της Ένωσης·
- εξακολούθηση της διαδικασίας προσαρμογής των πολιτικών στους στόχους της αειφόρου ανάπτυξης·
- υπογραφή του πρωτοκόλλου των Ηνωμένων Εθνών κατά του εμπορίου και της παράνομης κατασκευής όπλων·
- καταπολέμηση των αρνητικών επιπτώσεων της μετανάστευσης.

Διαχείριση Αποβλήτων

- *Διαχείριση στερεών αποβλήτων*

1) Είναι ανάγκη να υπάρξουν λειτουργικά προγράμματα διαλογής στην πηγή (αλουμίνιο, γυαλί, χαρτί, υλικά συσκευασιών, έλαιαορυκτέλαια), λιπασματοποίησης (οργανικό κλάσμα απορριμμάτων

κυρίως από εστιατόρια, λαϊκές αγορές και καλλιέργειες). Εναλλακτικά, πρόγραμμα παραγωγής ζωοτροφών από απορρίμματα λαϊκών αγορών-εστιατορίων και κάποιων γεωργικών υπολειμμάτων. Τα σχολεία και οι επιχειρήσεις μπορούν να αποτελέσουν τον πυρήνα των προγραμμάτων αυτών, δίνοντας ίσως ως ανταποδοτικό όφελος στις επιχειρήσεις έκπτωση στα δημοτικά τέλη.

2) Χρειάζεται να υπάρξει καλύτερη διαχείριση των ακτών, έργα και δραστηριότητες για καθαρές ακτές (κατάλληλος μηχανολογικός εξοπλισμός, προγράμματα ενημέρωσης - ευαισθητοποίησης-ενεργοποίησης των πολιτών).

- *Διαχείριση υγρών αποβλήτων*

Στο πλαίσιο αυτό είναι αναγκαίο ένα πρόγραμμα συνδιαχείρισης των εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων, των απορριμμάτων λαϊκών, εστιατορίων, καθώς και κάποιων γεωργικών απορριμμάτων, για παραγωγή εδαφοβελτιωτικού-λιπάσματος.

- Διαχείριση υδατικών πόρων

Συμμετοχή σε πρόγραμμα για τη βελτίωση ή/και αντικατάσταση εξωτερικών και εσωτερικών δικτύων ύδρευσης σε οικισμούς με παλαιωμένα δίκτυα και δίκτυα με μεγάλες απώλειες.

- Διαχείριση λοιπών φυσικών πόρων

Προστασία και ανάδειξη περιαστικού και αστικού πράσινου, ευαίσθητων οικοσυστημάτων – ρεμάτων, ακτών, υδροβιότοπων κλπ. Σύνδεση αυτών με δραστηριότητες/έργα ψυχαγωγίας (ήπια ανάπτυξη με μονοπάτια, θέσεις θέας/παρατήρησης κτλ).

Το Τουριστικό Πρόβλημα και η αντιμετώπισή του.

Τα αίτια που προκαλούν το τουριστικό πρόβλημα χωρίζονται σε γενικά και διαρθρωτικά. Στα γενικά αίτια συγκαταλέγονται η έλλειψη οράματος και μακροχρόνιων στόχων, οι συναρμοδιότητες των διάφορων υπουργείων, η ενίσχυση μέσω των επενδυτικών κινήτρων περιοχών που είναι ήδη ανεπτυγμένες τουριστικά, το μεγάλο κόστος των μεταφορών, η μειωμένη προσπελασιμότητα, η απόσταση της χώρας από τις κύριες πηγές προέλευσης τουριστών, η έλλειψη ικανού αριθμού γενικών και ειδικών ποιοτικών υποδομών, η μη επαρκής χρήση των νέων τεχνολογιών και το γεγονός της μη αξιοποίησης της αρχαιολογικής και πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Στα διαρθρωτικά αίτια συμπεριλαμβάνονται, το υψηλό κόστος των τουριστικών και συναφών υπηρεσιών, η μη επίλυση του χωροταξικού σχεδίου στη χώρα, η ανυπαρξία ολοκληρωμένου σχεδίου διαχείρισης κρίσεων στον κλάδο, η εμμονή στις ίδιες αγορές, το αποσπασματικό και χωρίς

προγραμματισμό διεθνές μάρκετινγκ και η όξυνση του ανταγωνισμού με τη δυναμική εμφάνιση νέων ανταγωνιστών.

Η υπουργός Τουρισμού κυρία Όλγα Κεφαλογιάννη ανέφερε στη Βουλή ότι η κυβέρνηση είναι εδώ για την επαναδιαπραγμάτευση του μνημονίου, ενώ παρουσίασε τα άμεσα και τα μεσοπρόθεσμα μέτρα που θα προωθήσει για την ανάπτυξη του τουρισμού.

Οι ενδείξεις για την πορεία του κλάδου είναι ενθαρρυντικές για φέτος είπε η υπουργός και σημείωσε ότι αμέσως τις επόμενες ημέρες το υπουργείο Τουρισμού θα προχωρήσει στα εξής μέτρα:

- Προβολή ελληνικού τουρισμού στο εξωτερικό

- Άμεση λειτουργία επιτροπής διαχείρισης κρίσης

- Επαναλειτουργία του προγράμματος κοινωνικού τουρισμού

- Σύσταση κοινής εταιρείας μάρκετινγκ με συμμετοχή του ιδιωτικού και δημοσίου τομέα

-Επιτάχυνση και απλοποίηση έκδοσης visa

- Ανασυγκρότηση ΕΟΤ

- Σύναψη συμφωνίας κοινωνικής ειρήνης

Μεσομακροπρόθεσμα μέτρα

- Ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού (ιατρικός, θρησκευτικών κλπ)

- Αναβάθμιση λιμανιών για ενίσχυση της κρουαζιέρας

- Εκπόνηση σύγχρονης στρατηγικής σε βάθος 10ετίας

- Απλοποίηση επιχειρηματικότητας, αδειοδότησης, φορολογικά κίνητρα κλπ.

- Αναθεώρηση χωροταξικού σχεδιασμού

- Θέσπιση νέου αναπτυξιακού νόμου

- Μεγαλύτερη απορρόφηση κονδυλίων του ΕΣΠΑ

- Επανασχεδιασμός του τουριστικού προϊόντος ώστε να αυξηθεί η τουριστική περίοδος

- Ανάδειξη της Αθήνας ως τουριστικό προορισμό με πάταξη της εγκληματικότητας, με μέτρα για τις διαδηλώσεις κλπ.

Οι επιρροές του τουρισμού στην εργασία

Ο τουρισμός είναι μια οικονομική δραστηριότητα η οποία προσφέρει πολλές εργασίες.

Ο λόγος είναι ότι ανήκει σε αυτού του είδους τις δραστηριότητες οι οποίες δεν επηρεάζονται και τόσο πολύ από την τεχνολογική εξέλιξη όσον αφορά τα εργατικά χέρια. Ο τουρισμός δημιουργεί αρχικά εργασίες σε περιοχές όπως ξενοδοχεία, εστιατόρια και γενικά σε χώρους διακοπών. Είναι γεγονός ότι συσχετίζεται και με άλλου είδους βιομηχανίες (όπως αγροτικές, συσκευασίας προϊόντων κλπ.), δημιουργώντας εργασίες και εδώ. Αυτό εξαρτάται στο πόσο μεγάλη είναι η επέκταση του τουρισμού στην υπόλοιπη οικονομία. Η εργασία που δημιουργείται από τον τουρισμό δεν αφορά μόνο αυτούς που εργάζονται στην παραγωγή των αγαθών και υπηρεσιών τα οποία καταναλώνονται από τον τουρισμό.

Περιέχονται επίσης και εκείνοι που έμμεσα δημιουργούν τη δομή της παραγωγής των αγαθών και υπηρεσιών που αφορούν τον τουρισμό.

- Ο τουρισμός ανοίγει πόρτες στην εργασία
- Ο τουριστικός τομέας στην Ελλάδα, άλλωστε, καλείται να διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο στην καταπολέμηση της ανεργίας τα επόμενα χρόνια, βάζοντας το δικό του «λιθαράκι» και στην έξοδο της χώρας από την κρίση.
- Σύμφωνα με έρευνα μάλιστα που είχε διεξαγάγει η McKinsey για λογαριασμό του ΣΕΒ και της Ένωσης Ελλήνων Τραπεζών, υπάρχουν οι προοπτικές να δημιουργηθούν τα επόμενα χρόνια περίπου 200.000 νέες θέσεις εργασίας στον τομέα του τουρισμού.
- Εάν επαληθευτούν αυτά τα νούμερα, σημαίνει ότι οι 200 χιλιάδες θέσεις αντιστοιχούν στο 44% των νέων θέσεων εργασίας για την επόμενη δεκαετία.
- Θα πρέπει να σημειωθεί ότι αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα, το 1/5 των εργαζόμενων απασχολείται, άμεσα ή έμμεσα, με τον τουρισμό.

Μορφές του τουρισμού

Σημαντικό ρόλο στην διεύρυνση της τουριστικής περιόδου άρα και στην επίλυση μεγάλου μέρους των προβλημάτων του τουρισμού θα μπορούσαν να παίξουν τόσο οι εναλλακτικές όσο και οι ειδικές μορφές του τουρισμού που παρατίθενται παρακάτω ονομαστικά.

Εναλλακτικές μορφές τουρισμού :

- Αγροτουρισμός
- Τουρισμός υπαίθρου
- Αθλητικός τουρισμός

- Περιηγητικός τουρισμός
- Θαλάσσιος τουρισμός
- Οικοτουρισμός η Οικολογικός τουρισμός
- Πολιτιστικός τουρισμός
- Ορεινός τουρισμός
- Χειμερινός τουρισμός
- Ορειβατικός τουρισμός
- Τουρισμός Περιπέτειας

Ειδικές μορφές τουρισμού :

- Κοινωνικός τουρισμός
- Τουρισμός υγείας
- Εκπαιδευτικός τουρισμός
- Θρησκευτικός τουρισμός
- Συνεδριακός τουρισμός
- Εκθεσιακός τουρισμός
- Τουρισμός κινήτρων
- Επαγγελματικός τουρισμός
- Θεματικός τουρισμός
- Αστικός τουρισμός

Συμπεράσματα

Από τη διερεύνηση του θέματος διαπιστώσαμε ότι ο τουρισμός αποτελεί τη βαριά βιομηχανία της χώρας μας, μιας και συμβάλλει σημαντικά στην καταπολέμηση της ανεργίας, στην δημιουργία υποδομών, στην ανάδειξη του αρχαιολογικού πλούτου και στην εισροή συναλλάγματος.

Θα μπορούσαμε να επωφεληθούμε από τις θετικές του συνέπειες περιορίζοντας τα αρνητικά επακόλουθά του κυρίως:

- με την επέκτασης της τουριστικής περιόδου, τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των τουριστικών επιχειρήσεων.
- την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος από την αυθαίρετη δόμηση, την ατμοσφαιρική ρύπανση, την μεγάλη κατανάλωση φυσικών πόρων και την παραγωγή σημαντικού φορτίου αποβλήτων.

Τέλος είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι η ανάπτυξη του τουρισμού πρέπει να βασίζεται στην εκμετάλλευση των φυσικών πόρων με ρυθμό μικρότερο από αυτόν με τον οποίον αυτοί ανανεώνονται.

ΠΗΓΕΣ

Λαγός Δ. – Λιαργκόβας Π. (2003). Τουριστική Οικονομία. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.

Σωπασή Ειρήνη .Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη την Περιφέρεια Κρήτης

http://www.greektourism2020.gr/otourismosmasshmera.html

http://www.akx.gr / http://www.vlioras.gr

http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%B5%CE%B9%CF%86%CF%8C%CF%81%CE%BF%CF%82_%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7

www.ekem.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=318:apo-tin-thessaloniki-megethynsh-stin-aeiforo-anaptyksi-i-politikiitis-eyropaikis-enosis-gia-to-periballon&catid=15:2008-05-12-11-2815&Itemid=68

http://www.ethnos.gr/entheta.asp?catid=23326&subid=2&pubid=63728922

http://www.3gymagni.gr/index.php/ergasies-ma8iton/item/238-%CE%AD%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-%CE%BC%CE%B1%CE%B8%CE%AE%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%B1%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8

http://nefeli.lib.teicrete.gr/browse/sdo/log/2010/XanthoudakiEirini,FellaMaria/attached-document-1275296357-277594-3873/Xanthoudaki2010.pdf

http://el.wikipedia.org/wiki/Εναλλακτικός_τουρισμός